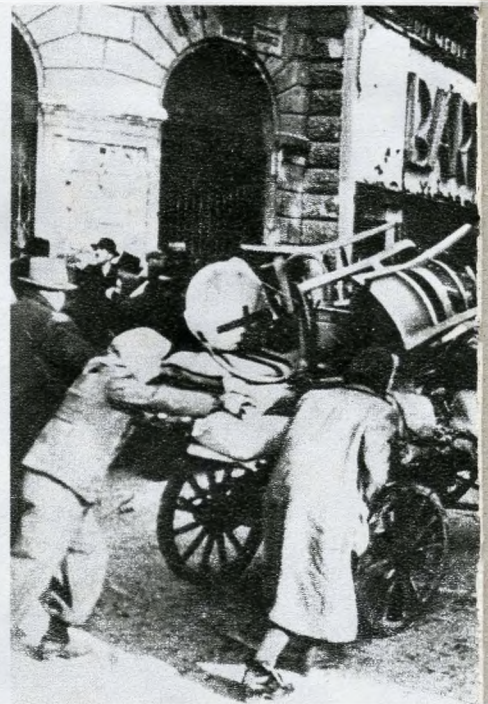

„...előrenyúlva
lobogtak
mind a mécsesek
a visszavonulók
nyomában.
A halál pereme
eltolódott
a Klauzál tér
felé.”

Csigó László reprodukciói

STÜHMER, STÜHMER, JAJ DE JÓ!

A fiú nem hitte volna, hogy életében bejut a Stühmer Csokoládégyárba, mert azt se hitte, hogy bejut az életbe, melynek mondhatni a peremén állott, ott egyensúlyozott. És ha most előrezuhan, arccal a hordágyra esik, melyen ott fekszik a sebesült katonára, ha kulacsostul zuhan a biztos halálba, majd hallhatja még a lövést, mielőtt elsötétül az óvóhely. A puskagolyó kioltja a gyertyalángokat, a mécseseket. Az olajban sercegő madzagok égő világosságait is elcsippenti, mintha a mama két ujja kegyelmezne neki. A bádogkulacs a földre zuhan, és mire kibugyog belőle mind az ivóvíz, őt már le is emelték a hordágyon nyögő sebesültről, akit visznek tovább visszavonulóban. Nyomukban az oroszok, talán már meg is érkeznek, mire az anyja magához tér az ájulásból. A szegény mama. Pont akkor veszíti el őt, amikor fölöttük átmegy a front. Pedig jót akart — mondja egy hang a halála után —, vizet akart adni a sebesültnek. Vizet kért, kérem, én hallottam. Szigethy úr sír. Letakarja a télikabáttal. Anya ráveti magát... De ez mind nem történik meg, mert jönnek az oroszok. Nincs idő a lövésre. Nem zuhant előre. Megbotlott a hordágyban. A sebesült felordított. A fiú semmit se szólhatott volna, ha valóban beléeresztenek egy golyót. Ha a rászögezett puská eldördül. Hát hogy is gondolhatta volna, hogy bejut a Stühmer Csokoládégyárba, amikor az életbe is csak aligalig jutott be a kegyelem által. Nem akart rosszat, de túl gyorsan ugrott a vízzel. Az igyekezet miatt veszíthette el az egyensúlyát.

A fiú nem mozdult. Úgy állt, ahogy az anyja megragadta a két vállát: nem zuhant előre. A gyertyalángok vízszintesen lobogtak a huzatban a távozók után, mintha sikoltanának, holott talán a legjelentéktelenebb pillanatban je-

lent meg az első orosz katona a vészátjáróban, akkor amikor senki nem figyelt oda, mert előre nyúlva lobogtak mind a mécsesek a visszavonulók nyomában. A halál pereme eltolódott a Klauzál tér felé. Valami eltűnt a pincéből, bár a fiú érezte, hogy nem tűnhetett el.

Most vette észre: a kéménynek vetett háttal ott ül Náci bácsi, az öreg szabó. A feleségét akkor vesztette el, amikor egy német vadászgép mélyrepülésben géppuskázta végig a Wesselényi utcát. Isten felé tekintve, karonfogva ment el. Fiát a Dunába lőték. Unokája eltűnt, de Náci bácsi hálát adott az Istennek, hogy megszánta az ő népét. Úgy ült az öregember, mint ki soha nem akar följutni a világosságra. Szakállából penészes zöld fény szivárgott. „Gyere ide, hadd áldjalak meg.” A fiú nem akart menni. Reszketős ujjak babráltak a fején. „Isten megmentett téged az utolsó pillanatban.” — Az öregember a bűnökről beszélt. A megtérésről és a belenyugvásról. A fiú lehunyta a szemét a reszketős kéz alatt, s mint egy burában, állt a lelki erőszakban, amit az öregember rákényszerített. Hideg remegés járta át most is, mint valamikor az iskolában, amikor meztelenül kellett beállnia a mérőléc alá, hagyni, hogy a fejére engedjék a hideg fémlapot, s várni, amíg az iskolaorvos azt mondja, hogy „kiléphetsz, fiam”.

A fiú megpróbált nem odafigyelni. A kulacsot nézte, amely még mindig a földön hevert, nyitott szájjal, mint a halottak. Ha ott feküdne a kulacs mellett ő maga is — gondolta —, mit mondana az öreg? Azt, hogy Isten akaratára volt?

Az áldás alatt is úgy állt, ahogy mindig is: igyekezett megfelelni

a követelményeknek. De most nem „ugrott”, nem futott túl, most csak látszólag engedte át magát az idegen erőnek, ami ugyanúgy igényt tartott rá, mint az előbbi. „Te jót tettél” — mondta az öreg —, vizet adtál a sebesültnek, pedig az nem adott volna neked, csak halált”. A mama szeme tele lett könnyel. A fiú azonban tudta, hogy ő nem jóságból ugrott a kulaccsal. Ravaszság is volt ebben, nehogy harragra gerjedjenek az utolsó pillanatban. Később is mindig emlékezett az áldás alatti várakozásra, hogy egyszer beszélni fog majd valaki arról az érzésről, amit nem tud kivetni magából. De mért állt az áldás alatt? „Az átkozott kulacs!” — mondta az anyja, amikor a fiú fölemelte a piszokból. Megtörölte. A kupakot ismét a kulacs szájára csavarta. Jó kis kulacs. Ha volna derékszíja, az oldalához erősítené. Szeretett kulacsból inni. Ha apa él, és hazajön valahonnan, ha anyával ismét együtt élnének, és együtt ülnének újra az asztalnál, megkérné apát, hogy kulacsból ihasson.

Náci bácsi szájából olyan hangok jöttek ki, mint a konyhasapból, amikor a vizet elzárják a fővezetékben. Pattogó buborékokban tört ki a köhögés a fagyott pokrócokba csavart öregemberből. A fiú az anyjára nézett, hogy talán már abbahagyhatná, kiléphetne a kéz alól, melynek mind az öt ujjából mintha penészes, nedves fény csorgott volna rá, de az anyja még nem intett, pedig a pince kiüresedett. Odafönt reggel volt. Zsivajgás. Lárma. Veszekedések hallatszóttak le a pincébe. A szabászasztal is egész biztosan épségben volt odafönt a nagyollóval, a vonalzóval és a zsírkretával. De Sámuel Ignácot anyja hasonlóan érezhette Deutsch nagyapához, ezért nem intett. Anya beleképezte magát az Istenbe, aki azt pa-

rancsolja, hogy: tiszteld apádat és anyádat, hogy hosszú életű lehess...

A hörgő, bugyborékoló hangok, melyek az öreg szájából jöttek, lökésekben harákkoltak, krárogó szisszenésekkel, mind erősebben. Mintha egy vízvezeték önmagából akarna kifordulni. Mintha egy nyitott rézcsonpon keresztül a csőrendszer törmeléke zuhogna kifelé. A fiú nem mert fölneézni az anyjára. Állt engedelmesen, jámborban, úgy, ahogy mindig minden helyzetben elvárták tőle. Az öntöttvas vasaló, melyet Sámuel Ignác faszénnel megpakolva lengtetett mindig a gangon, most ott suhogott fölötte. Zihálás, tüzes csik. Mit akarhat az Isten? Mi lengeti a ziháló pillanatokat úgy, mintha vasalóból szikrák repülnének? Sámuel Ignác ingujjban lóbálja a nehéz vasat a legfelső emeleten, de egyszer csak mintha elrepülne vasalóval, a foltozósza-bó egybeolvadva a Vasvári Pál utcai ház kéménye fölött a piros alkonyattal.

A lengés megállt. Csönd lett. A kéz súlya nehezebbé vált. Az áldás. A hörgő, sziszegő csöhangok is elúsztak a fölsértett csöndben. Sámuel Ignác istene a nyitott rézcsonpot mintha lassan forgatva zárta volna el. Úgy ült az öregember, pokrócba csavarva a fiú mögött, hátát a kéménynek támasztva, mint aki most végrendekezett. A fiú hallotta még az ernyedt kar visszazuhanását, ahogy kilépett. Mama sírt. Ő pedig vitte a kulacsot és az áldást a fején. Vitte a letakart hazugságot a szívében, mintha volna egy ötödik kamra, melyben lepecsételve ott van az igazság.

Elindultak ketten visszafelé a lépcsőn a batyukkal. A kulacsban meglötyönt némi ivóvíz. „Idd csak meg, fiam” — hártotta el az anyja, de mintha félt volna tőle, homályos, fagyos és fémes lett a bőre a bádog érintésére. A fiú az arcához szorította a kulacsot. Jó hideg volt. Vattaféle hevert a lába előtt a sárga dolomitkockás udvaron. Vastag, nagy, szürke vászonkabát vállá szakadt ki. A fiú csak most vette észre, amikor majdnem belebotlott, hogy emberi váll hever a szürke vattában, melyen már átszivárgott a vér a hóba. A vállhoz tartozó test pedig úgy, ahogy keresztülszaladt volna az udvaron, elnyúlva hevert a roham irányát mutatva, tetőtől talpig vastag vattaruhában. A fiú szédülésfélét érzett, de mintha lehajolt volna, hogy megtegye azt, amit csak utólag képzelt, amikor magához tért, mert legalább képzeletben

szerette volna a helyére illeszteni a kiszakadt válldarabot. Most már észrevette a kulacsot. A katonáét. Jól összekarcolt, de hasasabb kulacs volt. Félig filcborításban. A kupakja is be volt öltöztetve. A fiú úgy vette fel, hogy ne lássa a halottat. Kinyitotta, mintha azt várná, hogy legyen benne valami, amitől elmúlik a pinceézés.

Kéz ragadta meg. Az anyja igyekezett elvenni tőle a kulacsot. Vadul rántotta ki a markolásból, de maga se értette mért csempészte oda a halott katoná mellé a magáét. Mintha csere lett volna. Mintha megszabadult volna a régítől. Mért hitte azt még sokáig, hogy az az övé, ha az új kulacsból ivott? Mért viselte úgy, hogy lépés közben verje az oldalát? Mért járt hosszú léptekkel, mintha az is hozzá tartozna, de így legalább nem félt, ha látta a halottakat kiterítve a járdán saroktól sarokig. Ha hallotta: kisfiú, lőnek Budáról. A Duna-parton állt a kulaccsal az oldalán. „Hé, te, srác! Van vized?” Jól hallja-e, hogy szólítják? Katonaköpeny indult a havon. Úgy vált el a sárga telefonfülkétől, mintha egy ajtó indult volna meg saját lábán.

Üres ajtó. A keret. Az üveg emléke. Tükröződés. De közelről ismét katonaköpeny. Idegen gyerek. Vékony madárcarc. Elálló fülek. Fekete, ijedt szempár.

— Mit akarsz?

— Van vized?

— Vízem? — A fiú jobb keze az oldalán függő kulacsra tévedt. — Szomjas vagyok — mondta az száraz csöhangon.

Úgy álltak egymással szemben, mintha valamiben egyformák volnának, holott a fiú szőke volt, a másik meg fekete. A kék szem a barnát tükrözte, a barna a kékét, és most mintha megállt volna a háború egy ágyúdörgésben. A fiú leakasztotta a vízzel telt nehéz kulacsot. Nem adta ki. Kezéből itatta a másikat. Fogta, emelte, túl ne csorduljon kétoldalt a friss, fagyos víz. Bal kezével a gyerek fejét tartotta hátulról, meg ne szédüljön, hanyatt ne essen, ahogy hátrahajlik az ivásban. Gyapjas hajcsomót érzett a tenyere alatt. Elvette a kulacsot a gyerek szájától. Belemarkolt a nyirkos göndörségbe és ellökte, nehogy azt higgye róla, hogy bolond: az áldás a pincében maradt. A katonaköpeny hajtokás oldalzsebében mintha megmozdult volna valami. Kopasz, csúnyácska madárfiókát látott a fiú, de kézfej volt. Lötyögős, sárgult bőröcskében vékonyka csontok nyíltak ki lassan, egy töret alakú, tiszta nyers étcsokoládét mutatva, nyújtva, kínálva:

— Fiú, fosztják a Stühmert!

— Stühmer, Stühmer, jaj de jó! Szaladt egy katonaköpeny és egy kulacs a kiégett, füstölgő házak között, ki-kikerülve egy-egy elesett katonát, lötetemet, szétlőtt tankot és ágyúroncsot.

Valami zizegni kezdett, mintha nem is hópelyhek, hanem zörgő, csillogó sztaniolpapír-darabkák hullanának a szürke felhőkben.

— Talán a kulcs.

— Kösz — mondta a fiú, a zsebe mélyén marokra fogva a lakulcsot, ismét futásnak eredt. — Birod még? — A katonakabát imbolyogva követte, holott ő tudta, hol van a Stühmer. A leheletfoszlányok olyanok voltak fölötte, mintha fehér rongyokat lobogtatna, hogy megadja magát.

— Szür az oldalam — mondta az idegen gyerek, és leült előregörnyedve egy szétlőtt kirakatba. Feje fölött leszakadt utcaablát zörgetett a szél, de nem ez volt a zizegés, amit futás közben hallott. A zsebe mélyén összemarkolta a kulcsomót. Mi lehet ez? Semmi nem volt közel és távol, amiből a különös hangocskák jöhetnének, melyek azonban rögtön megszűnnek, ha megtorpan. Most vette észre, hogy az idegen gyerek tarkóján rózsaszínű kopaszág húzódik, s mintha jég-hártya borítaná a sebet, úgy csillog rajta az új bőr.

— Harcoltál?

Az idegen gyerek megrázta a fejét, de nem emelte föl, nem nézett a fiú szemébe. Akkor mozdult csak, amikor a romos és üszkös kirakat mélyéből zörgések hallatszottak. Nyikorgás, üvegcserepek csörgése. Vasajtó dörrenése. Fülvédős, borostás arcú férfi jött elő a sötétségből, világos télikabátban. Megállt, gyanakvóan nézte a katonaköpenyben ülő gyereket, majd mintha mindentől megfélemedezett volna, egy másik, egy ugyanolyan világos és halszájkás télikabátba igyekezett belebújni, mint amit viselt.

— Meglöttek? — kérdezte a fiú a gyereket, mikor a télikabátos ember duplán begombolta magát. — Ki vagy te? — Válasz helyett azonban a csokoládérögöt kotor-ta ki a zsebéből.

— Akarod?

— Szóval hazudtál?!

Most nézett föl és a rózsaszínű forradás helyett barna szempár csillogott kocsonyás rémületben.

— Cukrozott narancshéj is van a Stühmerben, esküszöm!

— Vezess!

A leheletcsomók, mintha tépések volnának, ismét zizegést hoz-

tak a futással. Orosz katonák ágyút vontattak. Akkor a fiú lépett mellettük karddal az oldalán, mint amekkorák ők voltak. Viszszanézett. A kard hüvelybe a havat karistolta. Ha akarná, le is kaszabolhatná őket. Az apró lovacs-kák azonban eltakarták előlük. Igazi szattyánbőr csizma volt rajta. Katonaköpeny arany váll-lappokkal. Kozáksapka prémmel és bársonybetéttel. Magányos magyar ló lépett utánuk kötőféken. Nyakában széles, rózsaszínű szalagon egy vekkeróra himbálózott. Tankok, tüzérségi lövegek, lég-elhárító ágyúk, aknavetők. A kulacs a fiú oldalát verte. Vele volt, mint a zizegés, ami egészen a Stühmerig kísérté ismét, és el-tűnt, hogy leálltak.

— Itt vagyunk?

— Itt.

A Stühmer Csokoládégyár, mint egy háborús bűnös, akit épp most ráncigáltak ki búvóhelyéről, ijedtségtől szürkén állt, beszorítva a Szentkirályi utcai házak közé. Orosz katonák igyekeztek féken tartani a tömeget, de a ház kapui már ki voltak szaggatva. Az ablakvédők letépve lengtek. Dobtáras géppisztolyát fél kézzel magasba tartva adta le az első sorozatot a sarkon egy orosz katonára, mint aki másodsorra már nem a levegőbe lő. A fosztogatók mozdulatlanul merevedtek a vödörökkel, zsákokkal, huszonöt kilós nyers csokoládétömbökkel.

Az idegen gyerek a pinceablakra mutatott.

— Le mersz ugrani?

A fiú bedugta homlokát a rács közé. Kétoldalt megérintette halántékát a jeges vas. Kiskorában ijesztettek rá így a gang rácsai, mikor beszorult a feje, és összeszaladt az első emelet. Most azonban a ricsaj inkább lökte, taszította. Szédült. A kulacs a rács-hoz ütődött, de nem horpadt be. Felsőtestével is belülré fordult. Kapaszkodva vonta maga után a lábát. Kívülről tele volt a rács fejjel. A fiú fűggeszkedett. Szerette volna látni az idegen gyereket, mielőtt a mélybe zuhan. A pincébe, oda, ahonnan az áldással jött fel, de zuhanás közben is jól hallotta a zizegő hangot, mely a kulacsból jött. Mintha a megfagyott ivóvíz jégdarabkái küldtek volna különös morzejeleket. A fiú nem állt fel. Úgy maradt, ahogyan négykézláb belezuhan a puha, süppedő halomba. Túrta a reá zuhanó testek ütéseit. Rengeteg mogyorótörmelékek kevert kristálycukor az orrában, a szájában, a szemében. Még a fülébe is bele-ragadt, csomósodott. Karjai kaszáltak mint a kotrók. Tenyerei, mint egy gép lapátjai: etették, etették...